

Saatuse mängus.

N. N. Aleksejewi ajalooline roman Joan Hirmsa ajast.

Ceesti teelbe Joh. Kruberg.

25

„Põrem oleks kui fina, tšarewitšh, oma isa juurde lähetsid.“

„Kas waja on? Lähed tal halwemaks?“

„Ei, ta on täna palju parem. Aga siiski ei wõi ju teada.“

„Hea küll, lähme!“

„Ei, fina ole juba hea ja mine üksi, küllap mina juba pärast järele tulen.“

„Wäga hea, Boris, wäga hea!“

Kui tšarewitšh tšaari magadistuppa astus, alustas wiimane Bjelškiiga parajaste malemängu.

„Uhaa, Feodor! Kas tulid vaatama? Urwasid wistisie. et mina omad jalad juba firewile ajan?“ Jõnas tšaar oma poega nähes.

„Noh, Bogdan, sea mäng korda!“ liias tšaar Bjelški poole pöörates juurde. „Minul on walged, ma mängin eesitätt. Eh kudas paremine saaks peale algada.“

Joann oli hea malemängija. Ta naeris nende lõksude üle, mida Bjelški tema jaoks ül s seadis.

Just mängutuhina ajal astus Godunow sisse.

„Uhaa! Boris! . . . Noh, mis näib ütlefiwad? . . . Kas tegiwad näod pikaks?“ küsis tšaar.

Boris Feodorowitšh oli piinlikus seisuforras. Ta heitis ühe piigu woodi juures seiswate bojaride peale ning pomises midagi enelele habemesse.

„Boris, mis sa pomised? Wasta awalikult!“ hüüdis tšaar.

Godunow hingas raskesti, astus siis tšaarile lähemale, waatas temale oise filmadesse ja ütles kiiresti:

„Need ütlefiwad, et päew veel mööda pole jõudnud.“

„Siis lähendab, et mina. . .“

„Sina pead täna surema.“

Weri tungis tšaarile näos.e.

„Kudas ja julged!“ kiwendas ta rusi'aga Godunowi kallale tormates.

Korraga aga kukkus ta korriedes maha.

„Tšaar sureb!“ hüüdis Godunow. „Kutšuge waimulituid siia!“

Waimulik seijus oli juba waremalt lossi kutjutud.

Surmatrampides wingerdawa tšaari kallal hakati tema wiimast t htmist nimelt mungaseisusesse pühitsemist täitma. See talitus lõppes siis, kui tšaar juba furnud oli. Mungana nimetati teda Joonaks.

„Tšaar on furnud!“

See teade lagunes walgutiirussega Moskwas laiali.

Kas rahwas Joanni armastas?

Jah, armastas: oli „midagi“, mis rahwast tšaariga ühendas. See midagi oli — wiha bojaride wastu. Joann Hirmsa surm oli raske lõõ. Rahwas ei tahtnud kudagi uskuda, et tšaari Joann Hirmust enam ei ole.

„Kale tšaar tapeti ära!“ mõltus mõte rumalamate inimeste peas.

„Tapeti, tapeti!“ jostistatiwad ka need, telledel jeda waja oli. „Bjelški tappis!“

Rahwa seas algas käärimine.

Waewalt jõudis teade tšaari surma üle lossist wälja, kui juba igast Moskwa oisast bojarid, ooloniid ja teised ametnikud lossi hakkasiwad tulema. Teiste seas ruttasiwad ka Stepan Stepanowitšh ja Mark Danilowitšh lossi poole.

Mark oli tšaari ainult üks fõrd näinud, kuid tema koledatest tegudest oli ta paljugi kuulnud. Kui ta aga pilgu pifa, kõhna, munga riides olewa teha peale heitis, tuli tal hale meel.

Ta palwetas ühes teistega.

Bojarid tu'iwad sisse, kumardasiwad tšaari surmteha juures ning ruttasiwad jällegi edasi, et elawat tšaari kumardada.

Mark Danilowitšh ei rutanud sugugi. Tema edenenu peajus tõusiwad mitmesugused küsimused elule ja ta tahtis neid otstustada.

Kelle elu oli praegu lõppenud? Kas see oli üks juur mees wõi mõistufeta inimene? Miks oli kadunud tšaari juures headus suure kurjusega niimõrt t. hebas ühenduses?

„Noh, lähme ja kumardame uut tšaari,“ jostistas Stepan Stepanowitšh wennapojale.

Nad läksiwad tšaari toasti wälja.

Uus tšaar Feodor istus nutralt leentoolil. Pea oli tal norgu langenud.

Bojarid tuliwad, tõotasiwad truudust, soowifiwad õnne tšaariks saamise puhul, kuid Feodor Joannowitšhi waade jäi kõige wastu ütluifets. Noorel tšaaril oli päris wanakehe wäljanägemine, kuna tema walfjat habet halliks mõis nimetada.

„Poeg pole sugugi isa taoline. Tema ei wõi arwatawaste head ega ka kurja teha!“ mõtles Mark tšaari ette kumardades.

Tšaari tooli kõrwal seifiwad mõn'd bojarid. N ed oliwad isa poolt nimetatud nõuandjad: Bjelški, Godunow, Mitisklawski, Surjew ja Iwan Schuiski.

Nende „wiie“ peale waadati palju kartlitumalt, kui tšaari enese peale. Kõit teadfiwad, et mitte tšaari, waid nende bojaride poolt, kõit hea ja kuri tuleb. Kõige uhtem nende seast näis Bjelški olema. Temas mõis waewalt tšaar Joann Hirmsa alandlikku orja ära tunda.

Boris Godunow ho'idis ennaft enam kõrwale. Kellegi kafi langes Stepan Stepanowitšhi õlale. Ta pööras ennaft ümber.

„Dmitri Iwanowitšh! Kudas fina siia sattufid?“ Kirial-Lupp naeratas enesega rahul olles.

"Kaitjutafin! Nüüd, wennas, hakkame paremine elama."

"Kudas nii?"

"Joanni ajal olin mina wiha all. Nüüd Feodori ajal on lugu teine. Pealegi olin ma Bjelsliga suguluses ning ta Godunow pole minule wõeras."

"Wõi nii! Seba ma ei teadnud."

"Jah. Lähem ja kumardan tsaari."

"Kuule, Dmitri Iwanowitsch! Tule ka wahel minu juurde sisse."

"Tulen, tulen. Minul on sinu juurde pealegi asja."

"Misjuguft?"

"Tuleb aeg, küllap siis kõneleme. Ega rutata matja. Jumalaga seniks!"

Ja Kiriat-Rupp lähenes tsaari leentoolile.

"Eis näe, kudas kurat nüüd inimeseks saab!" pomises Stepan Stepanowitsch tema järele waadates.

XVIII.

Mäts.

Inimeste hull tormab mõõda liisaid uulistoid edasi. Suurt müra ja lära on kuulda. Igal pool on ärewaid punasid nägusid näha. Kõik on kas rufitasje pigistatud, ehk wehklewad kirvestega ja sõn-nituharkidega õhus.

See rahwahulk on niisama hirmus ja tarbetaw, nagu metsloomad, kes puurist wabaks on peajenud.

Kõik ruttawad Kreml'i poole

Umber jada "strelets", kes nende eest teed sinni tahtsiwad panna, lõõdi kõhe tagasi ja häwitati ära.

"Meie oleme tsaari eest wäljas! Enese elu peale meie ei halasta!" liwendab leegi näruses riides mehikene, kaitaga enese pea kohal wehkledes.

Ta on üleni täis sõjalist waimustust. Ta ei halasta tõe eest enese elu peale, nagu ta praegu ka streletsi peale ei halastanud, selle pealuu ta praegu purustas. Garnane talumees oma wiha sees on tõe eest tarbetaw. Ja siin oli sarnasid talupoegi umber katskummend tuhat.

Siin tuli aga kalju, mille wastu nende jõud ei mõjunud. See kalju oli Kreml'i müürid ja paksud wärawad.

"Ankle meie tsaari! Tsaari! . . . Meie tahame tsaari juurde minna!" kuulduwad hülled, ja taigaste lõõgid langewad Trolowi wärawate pihta.

"Wennad, mis meie wahimel! Kas teie ei näe, et Hiina linnajao suurtükk tähtjalt seisab? Wõtame selle ja purustame wärawad!" hüüab leegi noormees jalga seast.

"Wigus! Edasi, wennad!" kuulduwad hülled rahwa seast.

Mõne filmapiigu jootsul on suurtükk Trolowi wärawate ees. Ka plüstrohi ja kuulid on lätte jaadud.

"Kas laseme, wõi?"

Rahwas peatab. Suurtükkide toomine oli kerge asi, kuid lastmine kalli Kreml'i pihta oli palju rassem.

Tsaar ühes bojaridega ja mõne streletsidega oliwad Kreml'is. Sealhomas oliwad ka Boris Godunow, Wstislawski, Schuiski ja teised.

Boris Godunow oli niisama rahuline, nagu harilikult. Ainult aegajali walguwad wähe tähele pandawad tulukesed tema filmadest.

Wärst Dmitri Schuiski naeratab enesega rahulolles. Ka teised on enese seisukorraga rahul.

Wassili Schuiski pöörab ühe ja teise poole küsimisega:

"Miks rahwas mäsata tahab?"

"Ise aga mõtleb ta selle juures:"

"Kittinid ja Djapunowid on tublid poisid! Küllap nüüd Boris ja Bogdan tantsuma hakkawad!"

Bogdan Bjelski on tahwatu, nagu surm. Ta on kuulda saanud, et rahwas tema järele tuleb ja tema pead tahab saada. Ta kaitseb ennast wõimalikult rohkem tsaari lähemale hoida. Oma kaaslasti bojarisid kardab ta nüüd palju rohkem, kui mäsulist rahwast.

Tsaar Feodor on rahulik. Alaline naeratus pole ka nüüd tema näolt lahkunud.

Bojarid peawad nõu, mida ette tuleks wõtta.

Rahwa müra kaswab aga ilt suuremaks ja suuremaks.

"Bojarid!" hüüab üks strelets sisse jooksates.

"Nad on suurtüki Trolowi wärawate wastu üles seadnud. Tahawad wärawaid purustada."

Bojarid kohkusiwad.

"Mida teha?"

"Kõik, et nad laiali lähewiwad ja muud midagi!" lamandas Bjelski.

Tema peale waadati wõeriti. Onnetu bojar ohlas raskesti.

Boris Feodorowitsch sofiistas midagi tsaarile.

"Jee, kudas heaks arwad, Boris!" wastas Feodor

Godunow sõna, kuna kõi bojarid üles tõusiwad.

"Tsaar käsib rahwast küsida, mida nad tahawad"

"Keda saa'a?" küsitiwad mitu healt korraka.

"Wstislawskit! Surjewi! Tshellalowi!" kuulduwid nimesed.

"Kudas küsid, walisjeja?" küsis Boris."

"Weid . . . Jaf' nad lähewad!" pomises tsaar. Nähtawaste ei wiitfinud ta rääkida.

Ülemal nimetatud isikud kumardasiwad tsaari ees ja läksiwad toast wälja.

(Järgneb.)

Isma passita.

P. A. järele U. M.

Meie lätsime platwormi peale, et seal puhast õhku sisse hingata. . . Mäine istus ühe passiwedamiskäru ääres peale, kuna mina ebasü tagasi jalutama hakkasin.

Wiimaks tehti ka esimese klassi saali üks lahti. Istusime sisse, istusime sohwa peale ja jäime kohe tultuma.

Korraga äratas mind wali lärm uneist üles. Kõua õerufin ma filmi ja katsumin seda meelde tuuletada, kus ma praegu olei wiibin.

Waatepilt oli tõeste isäralik. Natufene maad eemal laua taga istusiwad mõned paljaks aetud nägudega meesrahwad, kaks pool alasti naisterahwast ja keegi lühikele kaskwaga wanamees, kes wahetpidamata oma murrusid ülespoole keeras.

Isma habemeta mehed õgisiwad ja jõiwad nähtawa isuga, naisterahwad pilgutasiwad wanamehele wahetewahel silma, kuna wiimane selle peale sunnitud passis healega hüüdis.

„Kellner, pudel weinil. Kellner veel libedat! . . Kellner portsjon sohwi! . .“

Wana juut, suur reisuform ühes kões ja padi nurkapiidi teises kões, astus mõned sammud meie poole, raputas pead ja lausus sofinal:

„Näitlejad. . . Teewad lõbu. . . Saiwad lolliiga kofku ja nüüd kooriwad. . .“

Järsku kargas wanamees laua tagant üles ja jooksis ühest wälja. Näitlejad ja näitlejannad hakkasiwad suure rutuga pudelisi tühjendama.

Mõne minuti pärast tuli wanamees suure lillilimbuga tagasi ja andis selle ühe näitlejanna kätte.

Wahuwein toodi lauale. Üks näitlejatest laelustas wanameest mitu korda südamlikult, kuna neiu tema'e käemurruksid üle laua saatsiwad.

Wana juut aga sülitas wahetewahel pöranbale ja õerus jüleplärakaid jalaga laiali, kusjuures ta minu poole kumardades ümises.

„Koh luda: see palja peaga wanamees teile meelbib?“ Ta ise arwab ennast wist õige noorolewat. . . Niisugune mõni kawaler! . .“

Kõua ääres istujatega seltsis veel üks jalawäehwitser. Ta waatas ahnelt ringi, haaras wanamehe käewarrest kinni ja karjus:

„Minewal aastal istusime meie sellejama laua ääres. . . Ma mäletan seda väga hästi — meie istusime kolmefsi: mina, Pomerantjew ja meie abjudant. . . Waadake, see tähendab. . .“

Ohwitser wõttis Wiinaklaasi, upitas selle juuäärde, hüüdis „terwisets!“ ja algas uuesti:

„Minewal aastal. . . Siin istus Pomerantjew; seal, kus sina praegu istud. . . Waadake see tähendab. . .“

Siin istusin mina, seal istus abjudant. . . Meie olime kolmefsi. . . Ma mäletan seda väga hästi. . . Waadake, see tähendab. . . Terwisets.“

Wiimaks sõitis ka rong ähtides ja puhkides platwormi ette.

Linise näoga a'am raudteeametnik astus ühest sisse ja hüüdis:

„Esimene tell. Rong esimehel liinil!“

Teine tell, kolmas tell ja rong liikus.

Õnnetusets juhtusime meie näitlejannadega ühte wagunisse, kes wagunis walitsewat umbset õhku oma kahemõtteliste lausetega weel raskemaks tegiwad.

Wagunis tutwustas ennast keegi wana intendanturiametnik noorema näitlejannale. Wanamees oli Warsjawis teeninud ja sõitis nüüd kuskile puhkusele.

Ka näitlejanna tundis Warsjawi linna, ta oli seal ühes varietes lauljannaks olnud.

Intendant hüüdis näitlejannat „mammatesets,“ mille peale neiu temale papakesega wastas. Piltamööda selgus, et näitlejanna ka wanamehe poega väga hästi tunneb.

„Wõi Wolodja on siis teie poeg? . . Wäga rõemustaw. . . Ülitore noormees! Rõõdas siis, Wobohjat tunneb ju iga „mõistlik neiu!“

Kell ühetia ajal hommitul jõudusime meie wiimaks ometigi P-se.

II.

Wäike linnakene. Igall pool aiad.

Wakjal oli umbes kolm wersta linnast eemal. Worimeestefari piiras meid kohe ümber. Igakõs passus oma teenistust. Üks tahtis wiiskümmend kopikat, teine — nelikümmend, kolmas — kakskümmendwisi. Just nagu sõjajoni. Kõhe o'i näha, et siin inimesed üksteise käest leiwajututit ära kisuwad.

Meie walisime kõige wiletsama wäljanägemisega woorimehe wälja ja liikusime teele. Hobune luntas ja komistas wahetpidamata.

Sõit kestis umbes pool tundi.

Turul ronisime meie wankri pealt maha ja hakkasime Aroni korterit üles otsima.

Rahwast oli murdu, siiski leidusime meie wars-tigi „wõrastemaja“ ehk õigem belda sisselõiduhoomi üles, kus Aron elas.

Ronisime kõwerat, haigewat treppi mööda üles teise korrade peale.

Istusime ettetuppa, kus meid filmatorfaw mustus ja waesus wastu wõttis.

Keegi juudi wanaeit walmistas ahjusuu ees lõunat, kuna kaks poolhalasti last mööda pörandat ringi roomasiwad.

Rüstimise peale, kus Aron elas, wastas wanaeit:

„Wuidugi, meie herra on wist jällegi unewoodis. Minge sinna tuppa,“ — ja wanaeit näitas kätiga wastasolewa ukse poole.

Meie koputasime.

Ulfsewandusest astus noor neiu wälja ja küsis, mida meie soowida. Meie wastasime, et Aroniga kofku tahame saada.

„Palun oodake, Aron paneb riidesse!“ wastas neiu, kes kohe ufwahale jällegi ära kadus.

Matukene aega hiljem küsis kellegi meesierahwa heal waheseina tagant:

„Kes teid siia juhatas?“

„Tuleme West ja tarwitame piiri?“ wastasin mina.

„Silmepilk! Palun oodake!“ . .

„Iime ootama.“

„Astuge sisse.“ kuulbus uuesti seina tagant.

„Wabandage, et teid oodata lastfin.“

Täieste isetalit oli selle wäileje toakese sisse-jeade. Rest tuba seisis linaga kaetud sõdgi laud. Wäike kolmejalaga kirjutuslaud toetas ennast ainult wastu seina. Lawa peal wedelefiwad korratumas olekus broschüred, heftid ja ajalehed. Siinsamas seisiwad ka noortemeeste ja neiude pilbid, nähtawaste Aroni jõbrad. Seintele oliwad mitmesugused postkaartid Marxi, Bebeli, Maksim Gorki, Leonid Andrejewi ja ühe tundmata kindrali pilbid nõõpnõeliega üles pandud.

Meie es seisis unistawate filmadega kõrge taswuga kõhn noormees — juut.

Aron kõneles Wene keelt õige wiletsaste. Ta läts tihti oma jutuga segamini, kuid siiski rääkis ta elawalt ja filmatorikawa waimustusega.

Nooremehel oli jällegi heameel, et ta wärskeid inimesi näeb, kes temast aru saawad ja kellele ta kõit südame pealt ära jutustada wõib.

„Wabandage, et ma teid oodata lastfin. Ma heitsin alles õõsel kell kaks magama. Eila oli meil ühine koosole! peremeestega. . . Walusiwad streiki ära lõpetada. . . Meil on praegu rätsepäõõliste streik. . . Nõuame tükitõõ hinna kõrgendamist 10 % wõrra.“

Ta kõneles elawalt ja lihtsate lausjatega, millest kõige rumalam inimene aru pidi saama.

„Miskonna eest saame ainult n-li rubla, ühes poissiga ei suuda kudadgi üle kolmekümne rubla kuus teenida.“ . . „Elu on aga kallis!“

„Ei on praegu tuba,“ algas neiu oma korda. „Teie näete, misugused punased filmad mul on, ta näitas oma punaste ripsmelarmadeta filmode peale. Mind loetaks tõõsawuse poolest esimeste naisrätsepade hulka, teen hommi ku kuuest õhtu kella kahesani tõõd ja ei suuda siiski üle wiieteistkümmne rubla kuus teenida. . . Ütelge, kudas pean ma elama? . . . Toa eest maksan kahesja rubla üüri. Ja misugune see tuba weel on? Haisjeb. . . Lutilaid miljoniite kaup. . . All on kõrts. . .“

Ma waatafin afnast wälja.

Wastasolewa maja küljes rippus kollane fikt: „Trahter Walge Luige.“

„Alaline müra. . . Riidlewad. . . Wahest ei saa õõ läbi magadagi. Hommiul lähed tõõle. . . Pea raste, nagu tina täis. Ja sellest maksab kahesja

rubla. . . Mõistate. . . kahet — ja rubla! Ebafi: lõuna maksab kakssteist rubla. . . Kui ma Riimwis elafin, sõin head lõunat ja maksin selle eest ainult kaks-kümmend kopikat. Ja misugune lõuna weel?“

Ta pigistas filmad kinni ja tuletas nähtawaste wanu häid aegasid meelde.

„Aga siin? . . . Päriss wõimata elada! Teie teate, kudas meie elame? . . . Selle toa oleme kolmekesi ära üürinud, wõtame kolme inimese peale kaks portšioni lõunat ja maksame kõige selle eest ühes kühwiga 32 rubla kuus, see on peaaegu üksteist-kümmend rubla inimese pealt, tore minu ku teenist. — Ütelge kolm inimest jõõwad kahet inimese lõunat! Kas wõib sellest kõht täis saada? . . . Peab elama ja meie elame! . . .“

Aron astus neiu jutu wahela.

Ta ei tahtnud nähtawaste, et kõrwalised inimesed nende igapäewasesse elusse endid segakfiwad.

„Koh, mis Peterburis tehtakse?“ küsis Aron.

Ta nooremehel filmad hakkasiwad jällegi isetalit lüütima.

„Ma mina tahtsin oasta eest Peterburi sõita,“ kõneles ta edasi. „Kudagi ei suuda ma siit aga lahutada. Eiin ei ole inimesi, aga inimesi on tarwis iijegi wäga tarwis. . .“

Proletariat on siin waene, harimata ja pime.

Kõit nad unistawad Amerikast, uuesti elust. Nende hulgas on palju kongelasi! . . . Nõistate kaupatõidawad nad endid palja kartuliga, korjawad kaksjada rubla kofku ja jõidawad kaugele maale. . . Seal olla neil hea elada. . .

„Kõitidel?“

„Kes seda ütleb, et kõitidel?“ — Muidugi mitte kõitidel, kuid peaaegu on see, et nad seal inimestena elawad. . . Paljud nälgiwad ka seal ja surewad, ilma et nad elu maitsta olets saanudki.“

Aron kogeldas ja läts mitu korda oma jutuga segamine.

„Aron, kas teie ka siis Amerikasse tahate jõita?“

„Mina? Minul ei ole mingit põhjust sinna jõita. . . Ma jään siia, niisamasuguste proletarlaste hulka nagu ma iijegi olen. . . Meie peame ühes tõõtama, üles paremuse poole püüdma.“

Eiis kõneles ta pifalt ja laialt sellest et kord rahuaeg maale tuleb, et nälg, waejus ja wiletsus ära kaob.

„Aga sinnamaani lähed kaua aega,“ õhtas neiu.

Kõit see aeg, kui Aron kõneles, ei lastnud neiu oma waadet nooremehel näo pealt ära libisebada.

Kohe puutus see neile filma, et noor mehe sõnad neiu jõdames jõgawat wastukõõle leiawad.

(Järgneb.)